

SAM jaarboek 2018

**Stichting
Apeldoornse
Monumenten**

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Structuur van de SAM	5
Bestuursmutaties	8
In memoriam	12
Activiteiten	
SAM poetst de plaat	14
Jachtslot Het Oude Loo	15
Ontstaansgeschiedenis wijk De Parken	17
Architect A.H. (Henk) Wegerif	18
Wegerif-panden in Apeldoorn	20
Eerste bewoners van ‘Op den Paschviever’	21
Open Monumentendagen	25
Ambities van SAM-Stadsherstel	27
Acties en focus van SAM-Erfgoed	
Huisje Wilma Vermaat	29
Paviljoen Hannah in het voormalige ‘Apeldoornsche Bosch’	32
Voormalig Rijkskamp De Kuil, Beekbergen	34
Voormalige St. Jozefstichting	36
‘Hotel Radio’, Radio Kootwijk	38
Bunker van Seyss-Inquart	40
ACEC-producten	42
Röntgen-initiatief op dreef	45
Hoe correspondeert de SAM met u?	48
SAM Privacy-verklaring	49
Colofon	50

INLEIDING

Voor u ligt het eerste jaarboek van de SAM nieuwe stijl. De SAM-Kroniek, nummer 75, gepubliceerd in november 2017, was de laatste editie in de oude, vertrouwde stijl. De reden waarom we

deze stijl verlieten heeft alles te maken met de nieuwe start die de SAM maakte per 1 januari 2018, het moment waarop de SAM formeel is samengegaan met Stads-herstel. Hierover leest u meer op pag. 6/7.

Samengaan van twee partijen wordt vaak, zoals ook in ons geval, gevisualiseerd door invoering van een nieuw logo met bijbehorende nieuwe huisstijl. Daarom ziet het blad van de SAM er nu anders uit dan voorheen en werd ook de naam Kroniek verlaten. De verschijningsfrequentie is eveneens teruggeschroefd naar eens per jaar; vandaar ‘jaarboek’. Het heeft ook te maken met de kosten voor drukwerk en de verzending die vier edities per jaar helaas niet meer haalbaar maken.

In het jaarboek kijken we terug naar wat de SAM in het achterliggende jaar heeft gedaan en vooruit naar het komende jaar. Verder zijn er ook cultuurhistorisch interessante artikelen in opgenomen.

Daarnaast houden we u van actualiteiten van de SAM op de hoogte via de website **www.apeldoornsemonumenten.nl** en door nieuwsbrieven. Daarover leest u meer op pag. 48.

Overigens betekent het verminderde aantal edities van het blad beslist niet dat ook de activiteiten van de SAM minder worden. Die activiteiten gaan onverdroten voort, want er is immers nog

veel te winnen als het gaat om bewustmaking voor de grote schat aan cultuurhistorie die Apeldoorn rijk is. Het 'nieuwe' SAM-Stadsherstel, waarover u op pag. 27 kunt lezen geeft zelfs extra elan aan de activiteiten van de SAM.

Het SAM-bestuur hoopt dan ook van harte dat u ons blijft ondersteunen voor uitoefening van haar missie: behoud en waar nodig herstel van monumenten en cultuurhistorisch waardevolle panden en objecten in Apeldoorn.

Wij wensen u veel leesplezier met dit eerste SAM jaarboek en houden ons voor al uw suggesties met betrekking tot deze vorm van communicatie en/of uitvoering van onze missie graag aanbevelen.

Namens het SAM-bestuur,

*Mr. L.C. (Leo) Kok,
voorzitter*

STRUCTUUR VAN DE SAM

Krachtens de in haar statuten beschreven doelstellingen streeft de SAM zowel naar de instandhouding van gebouwd erfgoed als naar stadsherstel binnen de gemeente Apeldoorn. Sinds haar oprichting in 1987 richtte de SAM zich nagenoeg volledig op het genereren van aandacht voor en behoud van gebouwd erfgoed. In die periode zijn een groot aantal projecten geïnitieerd, ondersteund en gerealiseerd.

Aan het aspect stadsherstel, inhoudende: verwerven, restaureren en herbestemmen van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen werd echter nauwelijks aandacht besteed.

Stadsherstel

Stadsherstel, dat wil zeggen het verwerven, restaureren en herbestemmen van historische gebouwen, is al in 2010 aangepakt op initiatief van de bekende Apeldoornse Jan Brouwers. Toen werd een oud pandje in de steeg bij de Mariastraat omgetoverd tot het inmiddels succesvolle Proeflocaal Het Achterom. Brouwers c.s. wilden dat concept continueren en daartoe werd de BV Stadsherstel opgericht. Op het verlanglijstje van BV Stadsherstel staan vier panden die voor restauratie en herbestemming in aanmerking komen. Het pand Beekstraat 22, de zogenaamde Waterfabriek, wordt, als alles volgens plan verloopt, als eerste project aangepakt. Realisatie van dergelijke projecten vergt echter grote financiële draagkracht en om dat te bereiken kan het nuttig zijn om over de ANBI-status te beschikken. De ANBI-status impliceert namelijk dat giften in beginsel fiscaal aftrekbaar zijn en dat geen schenk- of erfbelasting verschuldigd is over schenkingen en erflatingen. De SAM – zijnde een *Algemeen Nut Beogende Instelling* – beschikt over die ANBI-status.

Overleg SAM en BV Stadsherstel

Mede in ogeschouw nemende dat de doelstellingen van BV Stadsherstel overeenkomen met een deel van de doelstellingen van de SAM, hebben beide partijen samen met een juridisch adviseur onderzocht op welke wijze zij zodanig kunnen samenwerken dat beide organisaties elkaar versterken. Na intensief overleg werd onderstaand samenwerkingsmodel ontwikkeld.

Samenwerkingsmodel van SAM en BV Stadsherstel

De Stichting Apeldoornse Monumenten (SAM) richtte per 1 januari 2018 twee dochterstichtingen op, te weten de stichting SAM-Erfgoed en de stichting SAM-Stadsherstel. Van beide dochterstichtingen is SAM de enig bestuurder.

Vanuit het bestuur van de SAM is voor ieder van de dochterstichtingen een ‘gedelegeerd bestuurder’ benoemd. Elke gedelegeerde bestuurder is belast met de dagelijkse leiding van de betreffende dochterstichting. Hij laat zich daarbij ondersteunen door deskundige vrijwilligers. Het overkoepelend beleid wordt bepaald door het bestuur van de SAM. Het bestuur van de SAM bestaat naast de beide gedelegeerd bestuurders uit een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. De statuten van de SAM bleven ongewijzigd.

- Dochterstichting SAM-Erfgoed richt zich volledig op het genereren van aandacht voor, en behoud van gebouwd Erfgoed. Zie pag. 28.
- Dochterstichting SAM-Stadsherstel stuurt de activiteiten aan met betrekking tot verwerven, restaureren en herbestemmen van gebouwd erfgoed. Uitvoering van die activiteiten worden bij voorkeur doch niet per definitie gerealiseerd door de BV Stadsherstel. Dit wil zeggen SAM-Stadsherstel fungeert uitsluitend als initiator van, respectievelijk katalysator voor, door derden te realiseren stadsherstelprojecten. Zie pag. 27.

De BV Stadsherstel

De BV Stadsherstel maakt geen deel uit van de SAM-structuur, doch is een autonome organisatie, die op eigen verantwoordelijkheid uitvoering geeft aan de doelstellingen van stichting SAM-Stadsherstel.

**Stichting
Apeldoornse
Monumenten**

BESTUURSMUTATIES

De nieuwe structuur van de SAM heeft ook gevolgen voor de samenstelling van het SAM-bestuur, dat er sinds 1 januari 2018 als volgt uitziet:

Mr. L.C. (Leo) Kok, oud-notaris en zeer goed ingevoerd in het Apeldoornse circuit is voorzitter.

Corrie van de Kraats blijft secretaris, de functie die zij sinds zes jaar nauwgezet vervult.

Henk Bast droeg na vele SAM-jaren zijn functie als penningmeester over aan **Bert van der Nat**. Op pag. 10 kunt u meer over hem lezen.

Henk Bast blijft vooralsnog wel de donateursadministratie beheren en is ook verantwoordelijk voor de bewaking van de privacy van persoonsgegevens van onze donateurs.

Dolf Sijbesma – gedelegeerd bestuurder SAM-Stadsherstel – ook voorzitter van wijkraad De Parken. Lees meer over hem op pag. 10.

Hans van de Water – gedelegeerd bestuurder SAM-Erfgoed – heeft inmiddels negen jaar ervaring binnen de SAM. Voor de taken van SAM-Erfgoed wordt hij bijgestaan door:

- **Quirine Lensvelt-Ruys**, die met haar circa acht jaar SAM-ervaring, voornamelijk de contacten met het stadhuis onderhoudt; samen met
 - **Hans Besselink**, die eind 2017 is toegetreten tot de SAM. Over hem leest u meer op pag. 9.
- Quirine en Hans hebben de taken overgenomen van Barbera Visser-Fijn van Draat die, na zich gedurende acht jaar met hart en ziel voor de SAM te hebben ingezet, eind vorig jaar afscheid

heeft genomen. De SAM heeft veel aan haar te danken gehad en zij verdient daarvoor heel veel dank en lof!

Herma van Dorth blijft de PR- & communicatie voor de SAM verzorgen en evenementen regisseren. Daarnaast vervangt zij vanaf 2019 Hans van de Water volledig als projectleider voor de jaarlijkse Open Monumentendagen. Hans blijft daar overigens vooralsnog wel bij betrokken. Herma houdt zich ook bezig met PR- & communicatie voor Wijkraad Centrum.

Drs. Josee Hulshof gaat vanaf 2019 de bestuursfunctie van Hans van de Water overnemen, alsmede de functie van Quirine Lensvelt-Ruys. Josee wil zich na haar pensionering graag dienstbaar maken aan de missie van SAM-Erfgoed. Een korte, nadere kennismaking met haar leest u op pag. 11.

Het SAM-bestuur en alle medewerkers vertrouwen erop dat u als donateur onverkort de SAM blijft ondersteunen.

Hans Besselink stelt zich voor

Mijn naam is Hans Besselink en woon in Apeldoorn. Ik ben 63 jaar en gehuwd, ik fotografeer graag en lees veel. Sinds 1978 heb ik als leraar en leidinggevende in het middelbaar onderwijs gewerkt. Daarna voor een commerciële organisatie van zes tot tien medewerkers, waar ik me bezighield met personeelszaken. Het onderwijs bleef me boeien en ik heb de stap gemaakt om weer voor de klas te staan en les te geven. Daarnaast studeerde ik museumkunde en kunstgeschiedenis in Amsterdam en heb gewerkt voor drie musea: in Groesbeek, Rotterdam en op Urk. Voor de SAM ben ik degene die zich bezighoudt met de contacten met de gemeente Apeldoorn.

Dolf Sijbesma stelt zich voor

Net na de watersnood in 1953 zijn wij – een gezin van ouders met vijf kinderen – vanuit Leiden naar Apeldoorn verhuisd. Ik ben hier opgegroeid en heb Apeldoorn zien veranderen en helaas niet altijd ten goede en zeker niet de wijken Centrum en de Parken.

Behoud en conservering is mij met de paplepel ingegoten, mijn vader was één van de oprichters en jarenlang voorzitter van de Vrienden van de Grote Kerk.

Na mijn opleiding bouwkunde/weg en waterbouwkunde heb ik in diverse commerciële functies gewerkt. Na mijn pensionering ben ik me weer op het Apeldoornse gaan concentreren. Ik kwam via Jan Brouwers bij de vereniging Andries van Driesum terecht om uiteindelijk mede het Proeflokaal Het Achterom te realiseren. Van daaruit ben ik nu bij de SAM beland.

Bert van der Nat stelt zich voor

Mijn naam is Bert van der Nat. Sinds enkele jaren lid/donateur van de SAM. Ik ben inmiddels gepensioneerd na 45 jaar werkzaam geweest te zijn in de financiële sector, voornamelijk de bankenwereld. Mijn hobby's zijn wandelen, golfen en fietsen als ook veel op vakantie gaan, waarvoor we nu de tijd hebben.

In het bestuur vervul ik de functie van penningmeester.

Josee Hulshof stelt zich voor

Vanaf januari 2019 zal ik SAM-Erfgoed gaan leiden en vertegenwoordigen in het bestuur van de SAM Holding. Hans van de Water zal deze verantwoordelijkheden dan aan mij overgeven.

Tijdens de Open Monumentendagen in 2015 kwam ik voor het eerst in aanraking met de SAM door het openstellen van mijn huis Villa Halve Maan, een Rijksmonument van Chris Wegerif uit 1917. Sindsdien ben ik betrokken gebleven bij de SAM.

Vanaf 2008 woon ik in Apeldoorn, maar tot voor kort werkte ik vooral in het buitenland. Ik ben blij dat ik vanaf 1 januari 2019 minder op reis zal zijn en meer tijd zal hebben voor de Apeldoornse monumenten. Ik verheug me op de samenwerking met mensen en instellingen die zich willen inzetten voor de SAM, met inspirerende ideeën en plannen voor de toekomst.

**Stichting
Apeldoornse
Monumenten**

IN MEMORIAM – JANNI THOMAS

Op 30 juli overleed de ‘Moeder van de SAM’, Janni Thomas, die in 1927 werd geboren in Apeldoorn. Haar grootvader

Hendrik Burghout was ambachtsman en werd door architect A.H. Wegerif ‘de Koning van den Nieuwen Enk’ genoemd, omdat hij het in 1895 gewaagd had een stenen huis te bouwen temidden van de plaggenhutten waarin zijn vakgenoten toen nog woonden.

Janni hield niet alleen van karakteristieke panden, maar ook van markante auto's

Janni groeide op aan de inmiddels verdwenen Rosariumstraat. In 1940 verhuisde het gezin naar

de Deventerstraat en maakte daar de oorlogstijd mee. De bezetting stond in Janni's geheugen gegrift, ze noemde 5 mei 1945 de mooiste dag van haar leven. Kort na de oorlog ontmoette zij Huub Thomas; in augustus 1948 trouwden ze en kregen tussen 1951 en 1958 vier kinderen.

Het gezin is meerdere malen binnen Apeldoorn verhuisd. Ze woonden zelfs tweemaal aan de Billitonlaan en ook tweemaal in een Wegerif-huis. Mogelijk verklaart dat de interesse van haar zoon Hubert voor architect A.H. Wegerif,

die op dat onderwerp zelfs promoveerde. Janni was altijd al erg geïnteresseerd in huizen, architectuur, kunst, antiek en boeken. Gesprekken gingen dan ook vaak over veilingen, huizen en verhuizen. Toen de kinderen gingen studeren ging zij de makelaarsopleiding van de NVM volgen en richtte zij zich op de advisering en bemiddeling op het vlak van vastgoed.

Haar interesse voor (oud) Apeldoorn en zijn inwoners, haar feilloze geheugen en haar kennis van karakteristieke buurten, straten en gebouwen leidden tot ergernis over de wijze waarop daarmee in deze gemeente werd omgegaan. Vandaar dat ze zich vanaf het eerste moment actief ging inzetten voor de Stichting Apeldoornse Monumenten. Ze had een goede neus voor ontwikkelingen die naar haar idee het Apeldoornse karakter bedreigden. Met veel energie stortte ze zich op alle voorkomende activiteiten, zo was ze ondermeer betrokken bij de Open Monumentendagen, kraampjes bezetten, allerlei acties, contacten met bewoners van monumenten, enzovoorts. Ze bleef tot 2014 actief aan de SAM verbonden.

Vanaf 2008 woonde Janni in de Arendsburcht, waar ze al binnen een jaar deel ging uitmaken van het bestuur. Het besturen zat haar zogezegd 'in het bloed'. Ze genoot van haar hondje Fleur, haar comfortabele appartement aan de bosrand, maar overleed na een korte ziekenhuisopname op 30 juli 2018, op 91-jarige leeftijd.

De SAM gedenkt haar als een uiterst bevlogen bestuurslid vanaf het eerste uur!

SAM POETST DE PLAAT

februari 2018 – ludieke actie

Negenentwintig kinderen van groep 7A van de KWS (Prof. Röntgenstraat) poetsten op 14 februari de messing strips op het Raadhuisplein. De activiteiten van de SAM genieten de waardering van het gemeentebestuur, want toen deze actie hem begin januari ter ore kwam bood, de (toen) wethouder Economie en Binnenstad, Mark Sandmann spontaan aan een stukje mee te poetsen.

De strips markeren de contouren van de oude Mariakerk, een uit de late middeleeuwen daterende dorpskerk, die tot 1843 in het midden van het dorp stond. Onder het plaveisel van het huidige Raadhuisplein bevinden zich nog steeds de fundamenteën van de kerk en zijn nog altijd een Rijksmonument.

Het dertigjarig bestaan van de Stichting Apeldoornse Monumenten in november 2017 was een uitstekende aanleiding om door deze ludieke actie de aandacht van het Apeldoorns publiek te trekken voor dit verborgen monument.

Ook een moment om naar buiten kenbaar te maken dat de SAM per 1 januari 2018 was samengegaan met 'Stadsherstel Apeldoorn' en een nieuwe huisstijl introduceert. Het oude logo verdwijnt daarmee, vandaar dus poetste de (oude) SAM de plaat.

JACHTSLOT HET OUDE LOO

maart 2018 – lezing

Op maandag 12 maart 2018 werd er in ACEC-café een lezing gegeven over ‘De Bouw- en Bewoningsgeschiedenis van het Jachtslot Het Oude Loo’ door Huub Ummels, oud-ambtenaar cultureel erfgoed van de gemeente Apeldoorn.

Als vrijwilliger bij de wetenschappelijke staf van Paleis Het Loo heeft Huub Ummels de laatste jaren uitvoerig studie gemaakt van de bouw- en bewoningsgeschiedenis van zowel Jachtslot als Paleis. Het verhaal over het Oude Loo ging voornamelijk over de periode vóór 1684.

Over de bouw- en verbouwingeschiedenis viel veel te vertellen, vooral door het bouwkundig en archeologisch onderzoek, uitgevoerd tussen 1969 en 1974 door de vermaarde kastelen-

deskundige Prof. dr. J.G.N. Renaud, maar ook vanuit de restauratie verslagen van de restauratiearchitecten dr. P.J.H. Cuijpers, C.W. Rooyaards en baron J.B. van Asbeck.

Jachtslot 'Het Oude Loo' was lange tijd het minst bekende kasteel in Gelderland. Toch is het van belang om kennis over dit middeleeuwse jachtslot uit te dragen. Het was immers al vóór de koop door stadhouder Willem III in 1684 onlosmakelijk met de geschiedenis van Apeldoorn verbonden. Tot die koop werd het kasteel bewoond door Gelderse en Veluwe adellijke families en ambtsjonkers van Apeldoorn. Lange tijd woonden er ook de Jagermeesters van de Gelderse hertogen.

ONTSTAANGESCHIEDENIS WIJK DE PARKEN

juni 2018 - lezing

Op maandag 11 juni 2018 gaf Alex Donswijk in ACEC-café een drukbezochte lezing over de ontstaansgeschiedenis van de Apeldoornse wijk De Parken. Met veel beeldmateriaal werd geschetst hoe de wijk tot stand kwam en werd in de zijlijn een tijdsbeeld geschetst van het 'dorp' Apeldoorn.

Het ontstaan van het rijksbeschermd stadsgezicht van wijk De Parken is nauw verbonden met de komst van de welgestelde stedelijke middenklasse van renteniers, oud-Indiëgangers, gepensioneerden, hoge ambtenaren en fabrikanten.

Alex Donswijk – een geboren en getogen Apeldoorner – vertelde erover en gaf ons antwoord op de volgende vragen:

- Waarom vestigden zij zich in deze wijk?
- Wie heeft de aanzet gegeven tot de ontwikkeling van de wijk De Parken?
- Was dat Koning Willem III of burgemeester Van Hasselt of een projectontwikkelaar?
- Hoe zag het gebied er bij aanvang uit?
- Waar is het ‘Emmapark’ gebleven?

ARCHITECT A.H. (HENK) WEGERIF

november 2018 lezing (en meer)

De SAM verwelkomde ruim 150 bezoekers bij de lezing van Huub Thomas ‘Apeldoorn en verder – A.H. Wegerif na 1925’ (in 1925 verruilde Henk Wegerif zijn woonplaats Apeldoorn voor Wassenaar). De lezing werd vergezeld door prachtige foto’s en filmbeelden.

Dr. Ir. Huub Thomas is architectuurhistoricus en houdt zich als architect vooral bezig met de transformatie van waardevolle gebouwen. Geboren en getogen in Apeldoorn is hij van jongs af aan

geboeid door het werk van de eveneens in Apeldoorn opgegroeide architect A.H. Wegerif. Deze fascinatie resulteerde in december 2014 in zijn promotie op het proefschrift ‘Architectuur als

beschavingsideaal - Het beziel modernisme van A.H. Wegerif', dat nu in boekvorm is verschenen en onder andere verkrijgbaar is bij Nawijn & Polak in Apeldoorn.

In het CODA-museum was een tijdelijke tentoonstelling over Henk Wegerif ingericht, waar men vooraf en in de pauze een kijkje kon nemen. Ook kon men het bovengenoemde boek aanschaffen en auteur Huub Thomas signeerde desgewenst het gekochte exemplaar.

Na de pauze was de vertoning van een 20 minuten durende film uit 1930 van cineast Jan Teunissen over de bouw van de door architect Henk Wegerif ontworpen Willemspark-flat in Den Haag.

Bij het maken van de film was Wegerif ook betrokken. In 2018 werd deze oorspronkelijk 'stomme' film voorzien van een geluidsspoor met bijzonder

passende muziek van de eigentijdse componist Moritz Eggert.

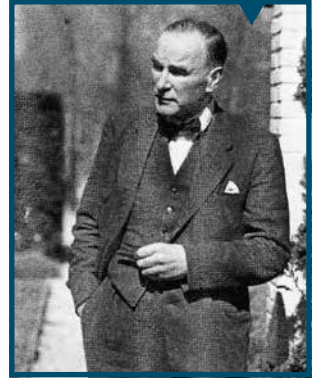

*De Willemspark-flat
in Den Haag*

Een veelzijdige avond die door de aanwezige donateurs, genodigden en de vele andere belangstellenden bijzonder werd gewaardeerd, zoals al in de pauze bleek uit de geanimeerde gesprekken en reacties.

WEGERIFPANDEN IN APeldoorn

Naar aanleiding van de hiervoor beschreven lezing zal menigeen de panden, die Henk Wegerif in Apeldoorn ontwierp, wellicht ook in het echt willen zien. Gelet op de privacywet acht de SAM het niet gepast om een gedetailleerde adressenlijst te publiceren, doch we willen geïnteresseerden echter wel een hint geven.

Ontwerpen van architect Henk Wegerif, die terecht veelal de status Gemeentelijk Monument of zelfs Rijksmonument bezitten, bevinden zich onder andere in de wijk Berg & Bos (8), de Indische buurt (18), wijk De Parken (9), de Metaalbuurt (98), Beekbergen (4), Hoog Soeren (5) en Uddel (1). Verder nog zeven panden verspreid door Apeldoorn, waarvan de voormalige Landbouw Coöperatie (thans Kantongerecht) aan de Stationsstraat 104 als enige met name genoemd kan worden.

Daarnaast staan er in Apeldoorn ook nog tal van panden, gebouwd en soms ook ontworpen door Chris, de oom van architect Henk Wegerif.

EERSTE BEWONERS VAN 'OP DEN PASCHVIEVER'

De meeste eigenaren van Wegerifhuizen zijn terecht trots op hun door de Apeldoornse architect A.H. Wegerif ontworpen bezit. Dat geldt zeker ook voor de eigenaar van het huis 'Op den Paschviever', Regentesselaan 12, die zelfs een paar foto's van zijn Rijksmonument aan ons beschikbaar stelde. Onderstaand artikel vertelt iets over dit prachtige huis, maar vooral over zijn eerste bewoners. Zie ook de foto op de voorpagina.

De naam van het huis verwijst naar de vijver die er ooit lag en die onderdeel uitmaakte van het voormalige landgoed De Pasch. Deze vijver werd al eind negentiende eeuw gedempt en op de ontstane kavel werd door en voor rekening van aannemer G. Wegerif Hzn. in 1914 dit huis gebouwd. Het ontwerp werd door zijn zoon A.H. (Henk) Wegerif (1888-1963) geleverd, de architect die twee jaar ervoor een woonhuis met atelier voor zichzelf had gebouwd aan de overzijde van de straat. In dat

huis, Regentesselaan 11, heeft Henk tot 1925 gewoond. Vader Gerrit Wegerif, had 'Op den Paschviever' voorbestemd als atelierhuis voor zijn jongste dochter, Agatha Johanna Wegerif, kortweg Agaath (1893-1965).

Mogelijk beïnvloed door hun artistieke tante Agathe, de echtgenote van oom Chris Wegerif, had Agaath, evenals haar broer Henk, kunstzinnige aspiraties. Zij wilde zich bekwamen in de fotografie, een kunstvorm die rond 1900 kansen bood. Vader Gerrit ondersteunde de artistieke ambities van zijn dochter en daarom mocht Agaath in 1911 als achttienjarige jongedame voor langere tijd naar Zürich om daar een fotografieopleiding te volgen. Het plan was dat zij bij haar terugkeer in 1915 het atelierhuis kon betrekken. Dat werd uiteindelijk 1916, omdat Agaath na Zürich ook nog bij enkele foto-ateliers, waaronder dat van de beroemde portretfotograaf Nicola Perscheid in Berlijn, praktijkervaring had opgedaan.

Ondertussen werd in 1914 'Op den Paschvievier' gebouwd. Henk had iets moois voor zijn zusje ontworpen: naast een voor die tijd zeer comfortabel woongedeelte, een dubbel hoog atelier met een prachtige raampartij in de noordgevel, waarvan de afgeschuinde vorm aan de bovenzijde typerend is voor zijn ontwerpen, evenals de dominante, hoog opgemetselde schoorsteen. Ook aan de detaillering en aan de materiaal- en kleurkeuze had Henk bijzonder veel aandacht besteed. Uiteraard ontwierp hij een fraaie haardpartij, eveneens een kenmerk van zijn ontwerpen die nog sterk onder invloed stonden van de ideeën van de Engelse kunststroming 'Arts & Crafts'.

Tijdens de bouw van het huis brak de Eerste Wereldoorlog uit. Nederland bleef weliswaar neutraal, maar het leger werd wel gemobiliseerd en zo gebeurde het dat een jonge rekrut uit Groningen, ene Ties Kruize, in Apeldoorn werd ingekwartierd. In afwachting van hun onverhoopte inzet ter verdediging van ons land, moesten de ingekwartierde militairen worden 'zoet

gehouden'. Daartoe werd onder meer in Apeldoorn een 'Comité voor ontwikkeling en ontspanning van ingekwartierde troepen' opgericht. Volgens een krantenbericht uit die tijd was ook de moeder van Henk en Agaath, Elsje Wegerif-Breman, betrokken bij dat comité. Dat verklaart hoe Ties Kruize in contact kwam met vader Gerrit Wegerif, destijds woonachtig aan de Beekstraat. Ties, zoon van een reder/assuradeur uit Groningen, bleek veel belangstelling te hebben voor het aannemersvak, want al vrij snel raakte hij betrokken bij bouwwerken van Gerrit Wegerif. In 1917 kocht Ties zich in bij de bouwbedrijf van Gerrit Wegerif en kort daarna richtte hij zijn eigen bouwmaatschappij TeBeKa op (Technisch Bureau Kruize). Volgens talrijke advertenties in de landelijke kranten bouwde TeBeKa alom in Nederland gestandaardiseerde woningen tegen vooraf vastgestelde, billijke prijzen.

Na haar terugkeer in Apeldoorn in 1916 betrok Agaath haar nieuwe woning 'Op den Paschviever' en nog in datzelfde jaar exposeerde ze daar al haar fotowerk. Haar exposities trokken onder meer de aandacht van artistieke grootheden uit die tijd, zoals Theo van Doesburg, oprichter van het tijdschrift De Stijl, die vol lof was over het huis en Agaath's fotowerk. In datzelfde

jaar ontmoette Agaath ook Ties Kruize en waarschijnlijk zijn ze onmiddellijk voor elkaar gevallen, want zij trouwden korte tijd later, op 23 januari 1918.

Het gezin van Agaath en Ties breidde zich gestaag uit: op 27 november 1918 kregen zij hun eerste kind, Elsje, op 21 april 1921 kwam hun tweede dochter Sieke ter wereld, op 2 mei

1923 gevolgd door Gerrit. Het vierde kind, Jan Hendrik met als bijnaam 'Roepie', werd op 18 januari 1925 geboren, net niet meer in 'Op den Paschviever', want begin januari 1925 verhuisde de hoogzwangere Agaath met haar gezin naar Heemstede.

Na in de jaren dertig enkele jaren in Amsterdam te hebben gewoond, aan de Jacob Marisstraat nabij het Vondelpark, vertrok het gezin in 1937 naar Blaricum. Het huis aan de Naarderweg dat zij betrokken, beviel hen echter niet en daarom kocht Ties een perceel grond aan

de oostzijde van Blaricum. En zo kreeg broer Henk nog in datzelfde jaar de opdracht het ideale landhuis voor het gezin Kruize te ontwerpen: ‘Aagjes Hoeve’.

Wellicht heeft u inmiddels al gedacht: die naam Ties Kruize komt me bekend voor. Dat kan kloppen, want Ties Kruize, geboren in 1952, is een bekende naam in de hockeywereld. Hij speelde in de tweede helft van de vorige eeuw met het Nederlands hockeyteam meer dan 200 interlands en werd in 1973 met het Oranjeteam wereldkampioen. Deze Ties Kruize was een kleinzoon van Ties sr. die met Agaath was getrouwd. Het hockeyvirus stak echter al een generatie eerder de kop op: drie van de kinderen van ‘onze’ Ties en Agaath hadden het al voor de Tweede Wereldoorlog te pakken. Hun jongste zoon ‘Roepie’ groeide uit tot een grootheid in de Nederlandse hockeywereld. Hij speelde in het Oranjeteam dat in 1948 bij de Olympische Spelen in Londen brons veroverde en in 1952 bij de Olympiade in Helsinki zelfs zilver mee naar huis bracht. In de nadagen van zijn hockeycarrière is Roepie ook nog korte tijd bondscoach van het Nederlands hockeyteam geweest. In Amsterdam werd onlangs een straat naar hem genoemd: de Roepie Kruizestraat in het gloednieuwe stadsdeel Zeeburg.

De informatie voor dit artikel is voornamelijk ontleend aan het door Dr. Ir. Huub Thomas geschreven boek ‘Het bezield modernisme van A.H. Wegerif’.

OPEN MONUMENTENDAGEN

zaterdag 8 en zondag 9 september

Ook dit jaar omvatte het programma van de BankGiroLoterij Open Monumentendagen in Apeldoorn weer een grote verscheidenheid aan deelnemende locaties en activiteiten, passend bij het thema van dit jaar: 'In Europa'. De relatie tussen Apeldoorn en Europa was niet alleen te ervaren door activiteiten die georganiseerd werden maar sprak ook uit de oorspronkelijke functie van deelnemende locaties.

Bezoekers genoten onder andere van de gastvrijheid van het centrale informatiepunt, het stationsgebouw Statie, een Gemeentelijk Monument. Meerdere malen per dag reed een paardentram met zo'n 25 passagiers van het station richting Het Loo/hotel De Keizerskroon. Daarin reden ook historische personages mee als tsaar Peter de Grote, keizerin Sissi en groothertogin Charlotte van Luxemburg.

Ook de omliggende dorpen waren weer goed vertegenwoordigd; onder andere in Beekbergen, Wenum Wiesel, Loenen, Radio Kootwijk, Hoog Soeren, Hoenderloo en zelfs in Woeste Hoeve waren één of meerdere locaties te bezichtigen.

Natuurlijk ontbraken de verhalenvertellers, de gidsen van het Apeldoorns Gidsen Collectief, verschillende wandel- en fietsroutes met hier en daar muzikale omlijsting niet in het programma. Het bracht jong en oud naar bijzondere locaties die het ontdekken meer dan waard waren.

Dankzij de medewerking van vele monumenteneigenaren en de inzet van tal van vrijwilligers hebben de opengestelde monumenten ook deze 32ste editie het publiek weer verrast en geïnspireerd. Ruim 12.250 bezoeken werden in Apeldoorn geteld. Landelijk trokken de Open Monumentendagen meer dan éénmiljoen bezoekers. Kijk voor meer foto's ook maar eens op www.monumentendagenapeldoorn.nl

Volgend jaar zijn de Open Monumentendagen in het weekend van 14 en 15 september.

AMBITIES VAN SAM-STADSHERSTEL

Waar komt 'Stadsherstel' vandaan? Het is begonnen met de Vereniging Andries van Driesum, ooit opgericht door een aantal enthousiastelingen, om het pandje aan het Achterom te 'redden' van de projectontwikkelaars. Daar is toen het 'Proeflokaal Het Achterom' met een kleine brouwerij gerealiseerd. Eerst werd hier alleen voor eigen gebruik gebrouwen, maar het bier viel zo in de smaak dat dit al snel ook in andere horecagelegenheden getapt werd. Om aan de stijgende vraag te kunnen blijven voldoen werd, na enige omzwervingen, besloten om een nieuwe locatie te zoeken waar op grotere schaal gebrouwen kon worden. Na vruchtbare gesprekken met de gemeente is er gekozen voor het ketelhuis van de Zwitsal en is daar De Veluwse Brouwerij de Vlijt ontstaan, inmiddels een zelfstandig bedrijf, opgezet en gefinancierd door en met Apeldoorners.

Na enige tijd is Stadsherstel Apeldoorn opgericht om de activiteiten van de vereniging Andries van Driesum ten aanzien van verwerving, mogelijke restauratie en fondswerving etc. in onder te brengen. Om effectiever te kunnen opereren en omdat de SAM en Stadsherstel dezelfde doelen nastreven is op een gegeven moment gekozen één en ander te combineren.

Zie ook pag. 6/7.

Op korte termijn betekent dit het afronden van het lopende project 'De Waterfabriek'; het oude pandje van De Roos aan de Beekstraat 22.

Hiervoor zijn wij al geruime tijd met de gemeente, de eigenaar van het pand, in overleg om dit pand te verwerven. Daarna zal het een grondige verbouwing ondergaan om de buitenkant weer in oorspronkelijke staat terug te brengen en de binnenkant exploitabel te maken. We naderen nu het moment waar het een 'go' of 'no go' gaat worden.

Zodra het project Beekstraat 22 is afgerond wil SAM-Stadsherstel op vergelijkbare wijze ook nog andere cultuurhistorisch waardevolle panden onderhanden nemen en daarmee bijdragen aan het aanzien van Apeldoorn.

ACTIES EN FOCUS VAN SAM-ERFGOED

Stichting Apeldoornse Monumenten spreekt structureel met de gemeente Apeldoorn; in een tweemaandelijks bijeenkomst met ambtenaren van de gemeente vindt in een sfeer van gelijken het zogenaamde POCH (Periodiek Overleg Cultuurhistorie) plaats.

Vast agendapunt is daarbij de zogenaamde Rode Lijst. SAM heeft het initiatief genomen om een lijst samen te stellen van monumenten en andere beschermen waardige gebouwen, die zonder acute ingreep onherstelbaar dreigen te vervallen. Aan de hand van deze lijst trachten SAM en gemeente Apeldoorn een transparante wijze te hanteren om het proces van behoud van een bedreigd monument zichtbaar te maken en te monitoren.

Daarbij staan de gemeente van rechtswege de nodige instrumenten ter beschikking. Zo kan de gemeente haar taak om te handhaven in de praktijk brengen en in het uiterste geval een eigenaar in kwestie juridisch met sancties zover te brengen dat er wordt gehandeld om het monument waarom het gaat in een betere staat te brengen. De SAM en de gemeente hebben besloten om deze aanpak uit te testen door middel van een pilotproject, waarvoor één van de objecten van de Rode Lijst werd gekozen, te weten 'Huisje Wilma Vermaat' aan de Wilmalaan 5 te Oosterhuizen.

Op de volgende pagina's kunt u lezen over welke objecten SAM-Erfgoed zich het afgelopen jaar heeft bekommerd en over enkele nu al voorgenomen zaken waarop de SAM zich het komend jaar wil gaan focussen.

Huisje Wilma Vermaat

Zoals u hierboven heeft kunnen lezen staat het 'Huisje Wilma Vermaat' op de Rode Lijst en is pilot van de POCH. Dit huis aan Wilmalaan 5 in Oosterhuizen, genoemd naar schrijfster Wilma Vermaat, is een Gemeentelijk Monument.

Een medewerkster van de gemeente Apeldoorn bracht een jaar geleden de SAM op de hoogte van het feit dat het dak van het huis ernstig in verval was geraakt. De toezichthouder van de gemeente Apeldoorn

constateerde dat dit een feit was waarop SAM contact zocht met de wijkvereniging Oosterhuizen die ervan blijk gaf ernstig bezorgd te zijn over de toestand van 'Huisje Wilma'.

In het POCH werd de zaak besproken en werd een wijze van handelen afgesproken waarbij de juridisch medewerker van de afdeling handhaving een gesprek aanging met de verantwoordelijke personen. Resultaat van deze handelwijze is dat in september 2018 werd overeengekomen dat het rieten dak van huisje Wilma zal worden verbeterd.

De meer dan veertig romans en novellen van Wilma staan in de bibliotheek Apeldoorn, die de collectie permanent in bruikleen heeft. Jammer dat het huis Neumshutte aan de Wilmalaan 5 momenteel weer wat bouwvallig aan het worden is.

Voor de belangstellende lezer volgt een relaas over de achtergronden van het huisje, zoals verschenen in het orgaan van de wijkvereniging Oosterhuizen.

(...) Wilma woonde met twee jongere zussen vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw in Oosterhuizen, waar ze haar huis Neumshutte had laten bouwen. “Een smalle breekbare vrouw, maar met een enorme geestkracht, die gevoed werd door haar religieuze beleving en haar betrokkenheid bij haar medemensen”, zoals iemand haar eens heeft beschreven, bleef tot aan haar dood in 1967 schrijven. Ze stierf bij een nicht in Blaricum, waar ze de laatste jaren van haar leven doorbracht. Wilma is begraven in Beekbergen.

Wilma werd geboren in 1873 in Zetten en groeide met haar zusjes op in de Betuwe. Een gouvernante onderwees hen; ze las de meisjes voor uit het 'martelarenboek', zo vertelt J. Haantjes in een boekje over de schrijfster, verschenen in 1931. In zo'n martelarenboek staan de namen van mensen die de bereidheid hebben geuit om als martelaar te sterven en daadwerkelijk als geloofsgetuige zijn gesneuveld.

Toen Wilma elf was stierf haar moeder. Samen met hun in zichzelf gekeerde vader, die altijd las of studeerde en van het gezin was vervreemd, verhuisden de drie zusjes naar Apeldoorn waar Wilma op haar dertiende naar de kweekschool ging, waarna ze korte tijd in Apeldoorn les gaf.

Rond haar twintigste raakte ze in een crisis, psychisch en lichamelijk. In 1950 schreef ze hierover: 'Waar het allen vandaan komt, weet ik niet, maar dit is zeker, wat ik schrijf heeft te maken met de lange ziektejaren van vroeger en met het leven zoals het daarna tot mij kwam, met al de droefheid en al het lijden dat er in de wereld is.' Pas op haar drieëndertigste was haar ziekte voorbij.

In Oosterhuizen kwam ze tot rust en begon ze te schrijven, in haar hut op de hoge stuifheuvel aan de noordkant van de Neumshutte. De stilte van toen is verjaagd door de A50. Haar huis, in 1924/1925 gebouwd in de cottagestijl, lijkt op de hallehuisboerderijen die je in de omgeving tegenkomt. In de voorkamer herkende je de invloeden van de Amsterdamse school, die in die jaren populair was, aan de haardpartij, de deuren, de houten wantconsole voor een beeldje en de lambrisering met dekstukken. Haar werkhut, bouwvallig geworden in de loop der jaren, is afgebroken; er staat nu een nieuwe en grotere. Het huis is in 1975 vergroot met een ruime woonkamer.

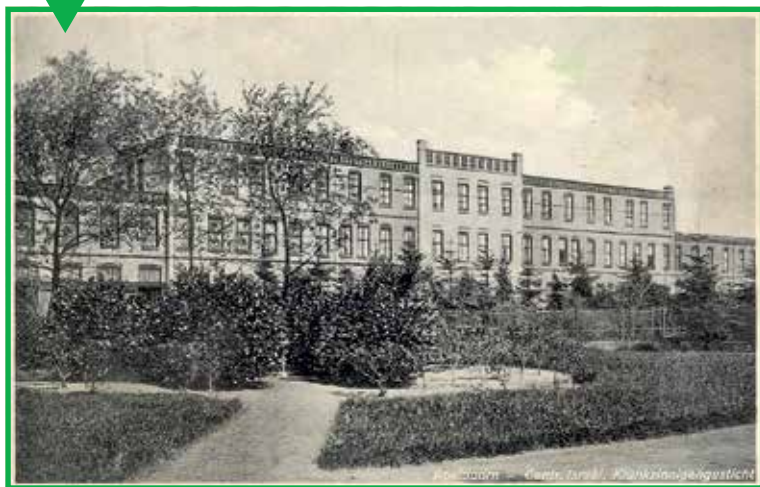
Ruim veertig jaar heeft Wilma geschreven, geïnspireerd door evangelische stromingen. Het centrale, steeds terugkerende thema in haar werk was 'het pijnlijk raadsel van het lijden'. De vraag die haar bezighield was, waarom mensen soms zo gekweld worden door ziekte, gebrek, seksuele, maatschappelijke of psychische nood.

Haar roman 'Gods gevangene' uit 1923, vertelt het verhaal van een homoseksuele onderwijzer in een klein dorp die als een melaatse wordt behandeld en in een diep innerlijk conflict geraakt. Maar hij is toch een uitverkorene van God, voorbestemd voor een hogere, platonische zuivere liefde. Dat ging critici echter te ver: "Een monsterproduct", schreef een recensent. Anderen veroordeelden het boek even scherp: "Gifgas, een zeer onzedelijk boekje, weezinwekkend, een smoezelig gedoe".

Paviljoen Hannah in het voormalige 'Apeldoorsche Bosch'

Groot Schuylenburg, een instelling van 's Heerenloo met zorg voor mensen met een handicap, is een historische plek. Op 24 mei 1909 werd hier het eerste complex gebouwen geopend van de toenmalige Joodse Psychiatrische inrichting 'Het Apeldoorsche Bosch'.

Er werd begin 20e eeuw gestart op deze bosrijke plek aan de rand van Apeldoorn met een mannenpaviljoen, een vrouwenpaviljoen,

Het eerstgebouwde mannenpaviljoen

een administratiegebouw, een wasgebouw, een keukengebouw, een synagoge en een directeurswoning. In de dertiger jaren kwamen er nog enkele gebouwen bij, waaronder jeugdafdeling het 'Paedagogium Achisomog', voor opvoeding van en onderwijs aan Joodse (zogenoemde) zwakzinnige kinderen.

Van de oorspronkelijke gebouwen staan er nog slechts vier op het terrein. Zij hebben een Rijksmonumentenstatus. In de loop der jaren zijn alle andere oorspronkelijke gebouwen gesloopt en vervangen door diverse moderne gebouwen ten behoeve van zorg, dagbesteding en recreatie.

Op 21 januari 1943 heeft zich op 'Het Apeldoornse Bosch' een drama voltrokken. Alle bewoners; zo'n 900 patiënten en 52 begeleidende personeelsleden zijn naar Auschwitz afgevoerd en vermoord. Het verhaal gaat dat SS-er Aus der Fünten bevel tot ontruiming heeft gegeven (op de trap) in Paviljoen Hannah. Hiermee staat het gebouw Hannah symbool voor de afschuwelijke geschiedenis van 'Het Apeldoornsche Bosch'. Afgelopen zomer was in gebouw Hannah een tentoonstelling ter herinnering aan degenen die tot 1943 in 'Het Apeldoornse Bosch' woonden en werkten. Op het terrein van Groot Schuylenburg staan sinds 2009 ook informatieborden ter nagedachtenis aan de bewoners en de zorg die ze kregen.

De gebouwen uit de dertiger jaren zijn nog in gebruik door 's Heerenloo, meestal als woon-zorglocatie. De vier nog aanwezige, oudste gebouwen zijn helaas niet meer aan te passen aan de huidige, moderne zorgvragen en staan daarom nu te koop om (hoogstwaarschijnlijk) omgevormd te worden tot wooneenheden. Daar ligt de zorg van de SAM.

De SAM is daarom in gesprek gegaan met diverse partijen om te kijken in hoeverre deze historische plek, en met name Paviljoen Hannah, zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat bewaard kan blijven. Inmiddels heeft het Comité Herdenking Apeldoornsche Bosch in samenwerking met CODA dit project opgepakt en trachten zij deze historische plek te behouden. De SAM houdt uiteraard de vinger aan de pols.

Voormalig Rijkskamp De Kuil, Beekbergen

De SAM kwam het bericht ter ore dat er woningbouw gepland wordt op het terrein van het voormalig Rijkskamp De Kuil (Jongensinternaat) aan de Kuiltjesweg in Beekbergen. Kamp De Kuil valt tegenwoordig onder De Hoop GGZ. Men wil het geheel verkopen met de bestemming wonen, zodat de oude houten

barakken kunnen worden gesloopt en op de vrijkomende grond nieuwbouw kan worden gepleegd. Hiermee dreigt de cultuurhistorie van het kamp te verdwijnen.

In juni is de SAM naar een informatieavond in het dorps huis in Beekbergen geweest waardoor Horeb-Wonen

informatie over de bouwplannen aan de betrokken bewoners en aan Dorpsraad Beekbergen werd gegeven. Ongeveer alle particuliere bewoners van Kamp De Kuil, waaronder enkele oud-personeelsleden, waren die avond aanwezig.

Horeb-Wonen had drie scenario's globaal uitgewerkt, zowel met als zonder zorgfunctie. Zorggroep Atlant heeft namelijk ook belangstelling getoond voor het moderniseren van De Kuil, zodat ze er AWBZ-gefinancierde zorg voor psychiatrische patiënten kan verlenen.

De SAM heeft gepleit voor een variant die het oude patroon van de barakken om het binnenplein het dichtst benadert. Verder hebben we gepleit voor het zoveel mogelijk in stand houden van het historisch landschap in algemene zin en de oude bebouwingsstructuur in het bijzonder, met name rond het exercitieterrein.

Daarnaast hebben we geadviseerd om wat informatie over de geschiedenis van het kamp te geven, bij voorbeeld via een informatiebord.

Voormalige St. Jozefstichting

Menig SAM-donateur zal zich de excursie herinneren in juni 2015 over het GGNet-terrein aan de Deventerstraat. Gidsen namen hen toen mee terug naar de periode 1925 tot 1942, de tijd waarin naar ontwerp van architect Jan van Dongen de St. Jozefstichting werd gebouwd. Uiteraard werd toen ook stilgestaan bij de villa die nog veel eerder, namelijk in 1845, werd gebouwd als landhuis van het landgoed Hohenheim, gesticht door de schatrijke familie Moorrees uit Deventer, die op het terrein een voor die tijd (tweede helft 19e eeuw) zeer modern veeteeltbedrijf runde.

Zoals bekend wordt een deel van de historische gebouwen van GGNet overgenomen door het Centraal Orgaan Asielzoekers-opvang (COA), dat er een asielzoekerscentrum gaat vestigen. Hoewel op voorhand nogal sceptisch, werd de SAM eind 2016, bij de eerste presentatie van de plannen voor dit AZC, al binnen vijf minuten gerustgesteld door architect Zwiers van Architectenburo OZ, die zijn presentatie begon met de uitlating: “Voor een restauratie-architect is het een cadeautje om aan een historisch complex als dit te mogen werken”. Uit zijn presentatie bleek dat er inderdaad met veel respect zal worden omgegaan met de oorspronkelijke ontwerpen van Van Dongen. Zo zullen bijvoorbeeld de later aangebrachte, zeer ontsierende stalen brandtrappen aan de buitenzijde van paviljoen De Spreng, uit het zicht verdwijnen en eventueel benodigde aanvullende nieuwbouw zal harmoniëren met de historische paviljoens.

*Paviljoen De Spreng
met stalen brandtrap*

Naast de perikelen rondom de totstandkoming van het AZC, speelt er echter nóg een plan dat een aanslag lijkt op het historische

terrein van de voormalige St. Jozefstichting, namelijk de door de gemeente geplande derde ontsluitingsweg voor de nieuwbouwwijk Zuidbroek.

Historisch deel Binnenterrein

De gemeenteraad heeft in oktober 2016 ingestemd met het collegevoorstel betreffende de ontsluitingswegen van de wijk Zuidbroek. Deze aangelegenheid is de SAM toen helaas ontgaan. Pas in 2017 drong het binnen de SAM door dat de derde ontsluitingsweg voor de nieuwbouwwijk Zuidbroek is geprojecteerd dwars over het historische deel van de voormalige St. Jozefstichting. De bij dat plan behorende kaart, waarop onder andere de oude vijver bij de het landhuis te zien is, laat er geen misverstand over bestaan dat de ontsluitingsweg zal aansluiten op de rotonde in de Deventerstraat, ter hoogte van de toegang van GGNet. Dit werd ook desgevraagd door de gemeente bevestigd.

Het is de SAM er veel aan gelegen om in goed overleg met de gemeente en andere betrokkenen alsnog te voorkomen dat de monumentale oprijlaan van de vroegere St. Jozefstichting verwordt tot een druk bereden verkeersader van/naar Zuidbroek.

De oprijlaan

'Hotel Radio', Radio Kootwijk

Radio Kootwijk, het imposante radiozendstation midden op de Veluwe, aan de rand van de gemeente Apeldoorn, spreekt tot de verbeelding van talloze mensen. Het is dan ook geen toeval dat dit Rijksmonument elk jaar opnieuw met gemak 3.500 bezoekers trekt tijdens de Open Monumentendagen.

Het afgebrande hotel

Wie naar het zendstation gaat wordt evenwel ook geconfronteerd met de ruïne van het in 2006 afgebrande Hotel Radio, rechts aan het eind (of qua huisnummering beter gezegd: begin) van de Radioweg, waar weer-en-wind vrij spel hebben onder het dakbeschoot en het slechts een kwestie van tijd is voordat het totaal instort.

Foto: Cees van der Pluim

Dit, oorspronkelijk in de twintiger jaren als pension voor ongehuwde PTT-ambtenaren gebouwde onderkomen, was later ook in gebruik als 'gewoon' hotel, als kantoor van de PTT en zelfs als onderkomen voor repatrianten uit voormalig Nederlands-Indië.

Ook vervulde Hotel Radio tientallen jaren een belangrijke sociale en culturele functie voor de inwoners van het dorp Radio Kootwijk. Nadat op 31 december 1998 het zendstation definitief buiten gebruik werd gesteld doordat het radio-verkeer qua techniek was ingehaald door satellietcommunicatie, kwamen alle gebouwen leeg te staan en sindsdien wordt het voormalige hotel bewoond door antikraak-wachters.

Foto: Cees van der Pluim

Na de brand in maart 2006 die het gebouw grotendeels verwoestte, staat het te verpauperen in afwachting van restauratie en herbestemming. Wegens de jarenlang voortslepende procedures omtrent vaststelling van een nieuw bestemmingsplan, leek er geen toekomst voor het hotel en kon er sinds 2006 nauwelijks iets ondernomen worden om Hotel Radio een nieuw leven te geven.

Inmiddels is er een definitief bestemmingsplan vastgesteld en Staatsbosbeheer, sinds eind 2009 eigenaar van het gebied van Radio Kootwijk en alle daarop aanwezige gebouwen, heeft zelfs al voorzichtig signalen afgegeven Hotel Radio te willen restaureren

en herbestemmen. De termijn waarop dat zal gebeuren is echter nog een heel groot vraagteken, onder andere vanwege de forse investering die daarmee gemoeid zal zijn.

Mede omdat het hele dorp Radio Kootwijk in 2010 werd bestempeld tot 'Rijksbeschermd dorpsgezicht' en het hotel daarvan deel uitmaakt, blijft de SAM de ontwikkelingen op de voet volgen en zal zij trachten invloed uit te oefenen op spoedig herstel van Hotel Radio.

Dit project staat hoog op het verlanglijstje van de SAM voor te bewaren cultuurhistorisch erfgoed!

Bunker van Seyss-Inquart

De Oostenrijkse jurist dr. Arthur Seyss-Inquart (1892-1946) was door Hitler aangesteld als Rijkscommissaris. Tijdens de

bezettingsjaren 1940-1945 was hij de hoogste civiele gedragsdrager in Nederland. Het nazi-gezag was in eerste instantie gezeteld in Den Haag, maar door de toenemende vrees van aanvallen door de geallieerden op onze

kust verhuisden de essentiële departementen naar het midden van Nederland. Apeldoorn werd hierbij aangewezen als bestuurscentrum.

Tal van kantoorgebouwen, scholen, sanatoria, hotels, villa's en zelfs kerkelijke gebouwen werden door de Duitsers gevorderd en begin 1943 door nazi-beambten in gebruik genomen.

Seyss-Inquart betrok Landhuis Het Spelderholt als woonhuis en vestigde zijn kantoor in de villa aan de Loolaan 554. Om ingeval van nood te kunnen schuilen, werden bij de villa twee bunkers gebouwd die voorzien waren van alle nodige faciliteiten om het gezag te kunnen blijven uitoefenen.

Na de bevrijding werd één bunker dichtgegooid; de andere bunker (gelegen langs de Loolaan) bestaat nog steeds. In die bunker bevonden zich onder meer de werk- en slaapruijnte van Seyss-Inquart. Direct na de bevrijding zijn op het inmiddels uiterst kwetsbare stucwerk van de wanden spotprenten over de nazi's getekend door Apeldoornse kunstenaars.

De Vereniging Oud-Apeldoorn heeft zich destijds ontfermd over de bunker, middels een speciaal daartoe opgerichte Bunker-stichting. De bunker is overigens tezamen met de villa in particulier bezit en is het enige in de oorlogsjaren gebouwde Rijksmonument in Apeldoorn.

Een poging om de bunker open te stellen tijdens de Open Monumentendagen van dit jaar, met als thema 'In Europa', bleek op het laatste moment niet haalbaar, wegens de kwetsbare bouwkundige staat waarin de bunker verkeert.

Hoewel de SAM niet is aangesloten bij de Bunker-stichting, willen wij toch samen met die stichting, VOA, Erfgoedplatform Apeldoorn en de gemeente Apeldoorn bewerkstelligen dat de bunker zodanig wordt gerestaureerd dat deze bij speciale gelegenheden weer kan worden opengesteld voor publiek. Zodat deze ook kan worden opgenomen in een route door de provincie Gelderland langs beladen erfgoed, te meer omdat in 2020 onze 75e Bevrijdingsdag wordt gevierd.

Overigens is de bunker nu al wel virtueel te bezoeken in het VR-Lab van CODA.

Over de bunker en de bunkerstichting is meer te lezen op de website www.debunkervan6eneenkward.nl

Een ieder die wil bijdragen aan de restauratie van de bunker kan een donatie overmaken op NL94 RABO 0108 5765 74, ten name van De Bunker van Seyss Inquart.

ACEC-PRODUCTEN

In het kantoor van de SAM staat sinds jaar en dag een vitrine met huishoudelijke apparaten die ooit door ACEC op de markt werden gebracht. Deze collectie werd bijeengebracht door wijlen Bert Kompanje die bij leven, naast bestuurslid van de SAM en auteur van vele geschriften over de Apeldoornse cultuurhistorie, ook fervent bezoeker was van antiek-, curiosa- en rommelmarkten.

Deze collectie vormt een uniek relikwie van het eind tachtiger jaren teloorgegane Belgische ACEC-concern, ooit vergelijkbaar met bijvoorbeeld AEG en Siemens. Deze kleine collectie is zeer de moeite waard om door een breed publiek gezien te worden. Waar zou dat beter kunnen dan in het ACEC-Café aan de Roggestraat? ACEC-directeur Gerrit Steenbergen bleek graag bereid om de door de SAM in bruikleen beschikbaar gestelde collectie in de bescheiden vitrine een plekje te bieden in zijn ACEC.

Om de samenhang der dingen te kunnen plaatsen is het goed te weten dat het huidige ACEC staat voor *Apeldoorns Centrum voor Eigentijdse Cultuur*. Een knappe vondst van Gerrit Steenbergen, als men bedenkt dat zijn Cultureel Centrum is gehuisvest in het voormalige bedrijfspand van een heel ander ACEC, die naam stond namelijk voor *Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi*.

De producten van dit Belgische ACEC werden in Nederland verkocht en geïnstalleerd door het in 1921 opgerichte Ingenieursbureau Frowijn & Co. Na de Tweede Wereldoorlog werd ACEC 100% eigenaar van Frowijn & Co, waardoor in 1963 de naam werd gewijzigd in ACEC-Nederland. Frowijn & Co was oorspronkelijk gevestigd in het pand Hoofdstraat 171.

Dat pand kent een bijzondere geschiedenis, want het werd in 1850 (weliswaar in bescheidener vorm) gebouwd als woonhuis voor de familie Röntgen. Over de wereldberoemde telg uit dat gezin leest u op pag. 45.

Nadat de familie Röntgen in 1875 terugkeerde naar Duitsland werd Jacob Boddens jr, een neef van de familie, eigenaar van het pand. Hij vergrootte het huis tot de nog steeds zichtbare vorm. Later werd het pand als bedrijfsruimte verhuurd aan meerdere ondernemers, waaronder Frowijn & Co.

Omdat Frowijn & Co aan de Hoofdstraat geen uitbreidingsmogelijkheden had, is in 1952 aan de Roggestraat, naar ontwerp van de Apeldoornse architect Chr. ten Tuynste (die eerder onder andere ook de Zwitsal-fabrieken ontwierp), een nieuw bedrijfsgebouw gerealiseerd. Hij ontwierp twee jaar later ook een nieuw kantoorgebouw op de hoek Nieuwstraat/Badhuisweg, het pand waarin thans Laser Sensation en twee horecabedrijven zijn gevestigd.

Het Belgische ACEC werd in 1904 in Charleroi opgericht als fabriek van elektromotoren, voornamelijk bestemd voor de aandrijving van elektrische trams en later ook voor elektrische locomotieven en voor trolleybussen (zelfs voor Arnhem) en allerhande andere toepassingen. Logische ontwikkeling was dat men in België vervolgens ook elektriciteitskabels ging produceren en transformatoren.

Na de Tweede Wereldoorlog volgde ACEC, evenals concurrenten AEG en Siemens, de trend om naast haar industriële producten ook TL-verlichting en huishoudelijke apparaten te produceren; zoals transistorradios, bandrecorders, platenspelers, koffiemolens, staafmixers, haardrogers en dergelijke. Het ging in die jaren erg goed met ACEC, zelfs zo goed dat de omzet van ACEC

rond 1960 even groot was als die van Philips. De huishoudelijke producten verloren in Nederland de concurrentieslag met Philips. Sterker nog, ze kregen hier totaal geen voet aan de grond.

Juist daarom zijn de door Bert Kompanje verzamelde artikelen extra uniek. Ga ze dus vooral bekijken in het eigentijdse ACEC!

RÖNTGEN-INITIATIEF OP DREEF

In SAM-Kroniek, nummer 75 schreven we over W.C. Röntgen, de wereldberoemde natuurkundige die in 1895 de (naar hem genoemde) röntgenstralen ontdekte. Dat artikel werd afgesloten met de hartenwens om in Apeldoorn, waar deze latere wetenschapper als kind opgroeide, een blijvende herinnering aan hem tot stand te brengen.

Want laten we wel wezen, het is toch waarlijk wel gepast dat er in Apeldoorn iets te zien en beleven valt over de man die met zijn ontdekking zo'n grote invloed op ons dagelijks leven heeft ontketend. Immers, er zijn maar weinig mensen waarvan nog nooit een röntgenfoto is gemaakt. Denk bijvoorbeeld eens aan het scannen van bagage op luchthavens waar ook gebruik wordt gemaakt van röntgenstralen. Zo zijn er nog veel meer toepassingen te noemen van de revolutionaire ontdekking door een in Duitsland

Hand met ring

geboren jongetje. Hij kwam op driejarige leeftijd met zijn ouders naar Apeldoorn en woonde van zijn vijfde tot zijn zeventiende jaar aan onze Dorpstraat (nu Hoofdstraat 171). In deze periode ging hij er naar de lagere school, volgde vervolgonderwijs en sprak, las en schreef dus Nederlands!

Zo'n man verdient meer bekendheid in de plaats waar hij opgroeide dan alleen een straatnaam en ooit een café dat naar hem was genoemd (en inmiddels alweer verdwenen is). Niet alleen kan dat bijdragen aan de beleving van Apeldoorn door bezoekers van onze stad, maar ook blijkt steeds weer hoe weinig Apeldoorners zich ervan bewust zijn dat ze ooit (1848-1862) zo'n beroemde plaatsgenoot hadden.

Dat vindt ook een aantal Apeldoornse Röntgen-bewonderaars, die al geruime tijd een initiatiefgroep vormen, waarin wordt nagedacht over hoe de band tussen W.C. Röntgen en Apeldoorn zichtbaar gemaakt kan worden. Twee (oud-)radiologen van het

Gelreziekenhuis nemen inmiddels het voortouw en worden daarbij ondersteund door meerdere deskundigen, onder andere op het gebied van museuminrichting, grafisch ontwerp en (politieke) netwerken, terwijl ook CODA, de SAM en de afdeling Cultuurhistorie van de gemeente Apeldoorn meepraten. Zij vergaderen elke maand in het kantoor van de SAM in ACEC.

De initiatiefgroep heeft inmiddels drie doelen geformuleerd:

1. Een herinneringssteen in het plaveisel van het Caterplein, ter plekke van het Röntgenhuis.
2. Een 'paviljoen' in CODA waar van alles te zien, te lezen en mogelijk ook interactief te beleven is over W.C. Röntgen en door hem ontdekte röntgenstralen.
3. Het ultieme doel: een permanente Röntgen-Experience, oftewel een 'kijk en doe museum', waar bezoekers zelf van alles kunnen ervaren over röntgenstralen en waar ook oude röntgenapparatuur te zien is.

Het streven is om de eerste twee doelen in 2020 te realiseren. In dat jaar is het 175 jaar geleden dat W.C. Röntgen geboren werd en tevens is het dan 125 jaar na de ontdekking van de röntgenstralen.

Het laatste doel zal heel wat meer tijd vergen, omdat een goed museum immers niet zomaar even overeind getrokken kan worden. Daarvoor moet ook een geschikt en betaalbaar onderkomen worden gevonden. De haalbaarheid gaat de komende jaren onderzocht worden.

De Röntgen-initiatiefgroep heeft al een opwarmertje verzorgd tijdens het Historisch Café van 7 september jl. waar radioloog Frits Bröker een presentatie gaf over W.C. Röntgen. Deze werd door de bezoekers zeer gewaardeerd, ook verscheen een reïncarnatie van W.C. Röntgen (acteur) ten tonele.

HOE CORRESPONDEERT DE SAM MET U?

Als Stichting Apeldoornse Monumenten willen wij graag onze achterban (donateurs en andere belangstellenden) informeren over onze activiteiten en nieuwtjes. Dat doen we op verschillende manieren. Natuurlijk is er de website, waarop regelmatig nieuws wordt vermeld en ontvangt u per post jaarlijks het SAM jaarboek. U krijgt ook het programmaboekje van de Open Monumentendagen, die al sinds 1988 door de SAM worden georganiseerd in het tweede (volledige) weekend van september. Daarnaast versturen we ieder jaar meerdere nieuwsbrieven en uitnodigingen voor SAM-bijeenkomsten. Omdat ook de SAM 'op de kleintjes moet letten' versturen we die het liefst digitaal (via e-mail). Daarvoor hebben we uiteraard wel uw actuele mailadres nodig. Mocht u in het afgelopen jaar geen e-mails van de SAM hebben ontvangen, dan kan dat erop duiden dat wij niet over uw actuele e-mailadres beschikken. Hopelijk wilt u de moeite nemen dit alsnog kenbaar te maken via de website of te mailen naar info@apeldoornsemonumenten.nl

Mocht u überhaupt niet over een e-mailadres beschikken, omdat u bijvoorbeeld geen gebruik maakt van internet en u wilt wel ons nieuws vernemen, laat het dan even weten. Dat kan door een berichtje aan de SAM, Roggestraat 44, 7311 CD Apeldoorn of telefonisch aan de secretaris op (055) 360 0677. Wij zullen u dan graag onze nieuwsbrieven en uitnodigingen per post doen toekomen.

De donateurs die nu al onze nieuwsbrieven per post ontvangen hoeven niets te doen. Voor hen blijft alles zoals het is.

SAM PRIVACYVERKLARING

De Stichting Apeldoornse Monumenten (SAM) beschikt over persoonsgegevens van haar donateurs en van allen die betrokken zijn bij de uitvoering van haar activiteiten of anderszins met de SAM in contact zijn of zijn geweest. Deze gegevens betreffen naam, voornaam of voorletters, adres en veelal geboortedatum en e-mailadres, soms telefoonnummer en ook bankrekeningnummer (IBAN) van donateurs en andere geldgevers en relaties. Genoemde gegevens zijn door betrokkenen zelf aan de SAM kenbaar gemaakt en worden in beschermde omgeving beheerd door de donateursadministrateur van de SAM. De gegevens worden uitsluitend gebruikt voor communicatie over activiteiten van de SAM en inning van donaties. Zonder toestemming van de betrokkene worden zijn/haar persoonsgegevens niet aan derden verstrekt, tenzij de SAM daartoe wettelijk verplicht is.

De SAM houdt zich aan alle bepalingen van de Privacywet. Als u de indruk heeft dat uw gegevens niet goed beveiligd zijn of er aanwijzingen zijn van misbruik, neemt u dan s.v.p. contact op via info@apeldoornsemonumenten.nl

Betrokkenen kunnen hun bij de SAM geregistreerde persoonsgegevens inzien, laten wijzigen of laten verwijderen. Personen die er geen prijs meer op stellen om benaderd te worden door de SAM kunnen dat schriftelijk kenbaar maken aan de Donateursadministratie van de SAM, Roggestraat 44, 7311 CD, Apeldoorn. Hun gegevens worden daarna prompt uit het bestand van de SAM verwijderd. Indien er onverhoopt een digitale inbreuk ('hack') plaatsvindt in de persoonsgegevens zal de SAM dit melden aan betrokkenen en de Autoriteit Persoonsgegevens in kennis stellen.

Deze privacyverklaring staat ook op de website van de SAM: www.apeldoornsemonumenten.nl

COLOFON

Voorzitter

Leo Kok
06 5325 6447
mrlckok@gmail.com

Secretaris

Corrie van de Kraats
(055) 360 06 77
info@
apeldoornsemonumenten.nl

Penningmeester

Bert van de Nat
06 5460 2739
penningmeester@
apeldoornsemonumenten.nl

Stadsherstel bestuurder

Dolf Sijbesma
06 2296 7084
dolsijbesma@xs4all.nl

Erfgoed bestuurder

Hans van de Water
06 5318 7645
hansvandewater68@gmail.com

Erfgoed leden

Quirine Lensvelt-Ruys
(055) 576 1860
quirineruys45@gmail.com

Hans Besselink
(055) 355 4662
besselinkhans@hotmail.com

PR & Communicatie

Herma van Dorth
06 2162 1098
hermavandorth@gmail.com

Donateursadministratie

Henk Bast
(055) 521 8405
hbast@12move.nl

Adres website

www.
apeldoornsemonumenten.nl

Postadres

SAM
Roggestraat 44
7311 CD Apeldoorn

Bankrekening

NL02 RABO 0393 3467 72
t.n.v. penningmeester SAM
minimum donatie € 25,- p/jr

SAM jaarboek

Is een uitgave van de SAM,
gratis voor leden
en donateurs

Eindredactie

Herma van Dorth

Vormgeving & DTP

DTP-studio Pontifix

Drukwerk

Aforma drukkerij

**Stichting
Apeldoornse
Monumenten**